

При цьому семантична структура складних речень представляє складні ситуації дійсності, що осмислюються як взаємозв'язок кількох ситуацій. Загалом у складних реченнях простежуються три варіанти формування узагальненого змісту: 1) обидві предикативні частини позначають типові ситуації дійсності, а змістові відношення, які їх поєднують, постають як узагальнені; 2) змістові відношення між двома предикативними частинами сприймаються як узагальнені при тому, що узагальненню підлягає лише значення однієї з них; 3) жодна з предикативних частин не виявляється як речення узагальненого змісту – узагальнення стосується лише змістових відношень, якими вони пов'язані.

Загалом продукується висновок, що речення узагальненого змісту не мають визначальних особливостей структури та узгоджуються з різноманітними синтаксичними конструкціями. Натомість вагомим чинником для окреслення їх статусу є закономірності семантичної організації. Це дає підстави об'єднати так звані «узагальнені конструкції» в один змістовий тип.

Література:

1. Бондаренко В. Г. О варьировании пословиц со структурой односоставных предложений / В. Бондаренко // Русский язык в школе. – 1988. – № 6. – С. 73–77.
2. Дуденко О.В. Номинативна та комунікативна природа українських паремій: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/ Дуденко Ольга Вікторівна; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 17 с.
3. Садова Г. Ю. Семантико-синтаксична організація компаративних паремій: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова»/ Садова Галина Юрївна; Національна академія наук України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К., 2006. – 16 с.
4. Сидоркова Г. Д. Прагматика паремій: пословицы и поговорки как речевые действия. – Автореф. дисс. на соискание научн. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык»/ Сидоркова Галина Дмитриевна; Краснодарский государственный университет. – К., 1999. – 53 с.
5. Мерзлікіна О. В. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування прислів'їв у художніх текстах (на матеріалі творів М. Сервантеса): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови»/ Мерзлікіна Ольга Володимирівна; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 14 с.
6. Калашник В. С. Структурно-функціональні різновиди афоризмів / В. Калашник // Культура слова. – Київ : Наукова думка, 1989. – Вип. 36. – С. 94–97.
7. Шарманова Н. М. Категорія адресантності в комунікативній природі афоризму / Н. Шарманова// Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія Філологія. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2006. – № 745. – Вип. 49. – С. 58–61.
8. Олійник О.О. Абстрактно-авторські речення в художньому мовленні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова»/ Олійник Ольга Олександрівна; Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1999. – 16 с.
9. Бирюкова Ю. А. Общесмысловое высказывание в строе художественного текста: На м-ле англ. языка: Дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук: 10.02.04 / Бирюкова Юлия Андреевна. – Москва, 1998. – 194 с. – Библиограф. : С. 16–174.
10. Падучева Е. В. Высказывание и его соотносённость с действительностью / Е. Падучева. – М. : «Наука», 1985. – 271 с.
11. Лебедева Л. Б. К проблеме общереферентных высказываний / Л. Лебедева // Вопросы языкознания, 1986. – №2. – С. 81–89.

УДК 81'25(045)

В. О. Яблочнікова,

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ

У статті досліджуються основні види безеквівалентної лексики сучасної англійської мови та перекладацькі прийоми, які можна застосовувати для перекладу даного виду лексики. Наукова новизна полягає в тому, що робиться спроба узагальнити накопичений досвід з вивчення даної проблеми і ввести до наукового обігу найбільш релевантне для теорії та практики перекладу уявлення про безеквівалентність як про явище відносно за своєю природою і суттю.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, переклад, адекватність перекладу, транслітерація, калькування.

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF CULTURE-SPECIFIC VOCABULARY

The article deals with the basic kinds of culture-specific vocabulary of modern English and basic approaches which can be used for translation of this kind of vocabulary. Scientific novelty lies in the fact that we tried to summarize the experience of studying this problem and introduce the most relevant definition of culture-specific vocabulary. On the basis of the conducted research, the following definition of culture-specific vocabulary was formulated – words that serve to express the concepts in one language and are absent in another culture and language, the words that relate to specific cultural elements, the cultural elements that are typical only for A culture and are absent in culture B, as well as words with no translation into another language, have no equivalent outside of language to which they belong.

Keywords: culture-specific vocabulary, translation, the adequacy of translation, transliteration, tracing.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА БЕЗЭКВИВАЛЕНТНОЙ ЛЕКСИКИ

В статье исследованы основные виды безэквивалентной лексики современного английского языка и переводческие приемы, которые можно применять при переводе данного типа лексики. Научная новизна заключается в том, что делается попытка обобщить накопленный опыт по изучению данной проблемы и ввести в научный оборот наиболее релевантное для теории и практики перевода представление о безэквивалентности как о явлении относительно по своей природе и сути.

Ключевые слова: безэквивалентная лексика, перевод, адекватность перевода, транслитерация, калькирование.

Переклад має довгу історію, яка розпочалася в ті часи, коли виникла потреба в людях, які володіли б декількома мовами і могли бути посередниками при спілкуванні різних мовних спільнот. Проте, у якості самостійної науки переклад сформувався лише на початку ХХ ст. В умовах поглиблення та розширення міжнародних зв'язків та обміну інформацією перекладознавство отримало можливість швидко розвиватися.

У системі значень мови кожного народу відбиті результати досвіду людини. Саме через відмінні умови життя, клімату, історії, культурних цінностей, традицій та звичаїв, у кожній мові виникають такі одиниці, що позначають явища та

процеси, властиві лише побуту та способу життя кожного конкретного народу. Ось чому до труднощів перекладу відносять переклад без еквівалентної лексики [5, с. 34].

Проблемою перекладу безеквівалентної лексики займалися багато вчених, серед них Л. К. Латишев, Л. С. Бархударов, М. П. Бажан, Т. Р. Левицька, М. О. Возна та інші. Але, незважаючи на значну кількість праць щодо вивчення безеквівалентної лексики, проблема залишається не повністю дослідженою.

Актуальність теми даної статті визначається недостатністю вивчення проблеми перекладу безеквівалентної лексики в сучасному перекладознавстві, та підвищеним інтересом до поняття «безеквівалентна лексика».

Метою дослідження є:

- вивчення проблеми використання безеквівалентної лексики;
- визначення перекладацьких прийомів, завдяки яким здійснюється переклад оригінальних текстів;

Завдання дослідження випливають з поставленої мети і передбачають:

- дослідити теоретичний матеріал із зазначеної проблеми;
- визначити поняття «безеквівалентна лексика»;
- вивчити класифікацію безеквівалентної лексики, наявної у сучасному перекладознавстві.

Наукова новизна полягає в тому, що робиться спроба узагальнити накопичений досвід з вивчення даної проблеми і ввести до наукового обігу найбільш релевантне для теорії та практики перекладу уявлення про безеквівалентність як про явище відносно за своєю природою і суттю.

У продовж багатьох років провідні вчені-філологи відстоювали гіпотезу, про неможливість рівноцінного відтворення як змісту, так і форми оригіналу засобами іншої мови, цілком правильно стверджуючи, що художній твір завжди має чітко виражений національний характер, що кожна мова має власні, притаманні лише їй засоби виразності. Кожна країна, будь-який народ чи місцевість мають притаманні лише їм умови розвитку, які виступають їхніми характерними рисами, надаючи їм щось особливе, незвичайне, неповторне. Кожна мова містить у своєму лексичному складі слова, які належать до національної лексики, не маючи ані аналогів, ані еквівалентів в інших мовах. Такі слова або словосполучення називають безеквівалентною лексикою.

Кожен перекладач ставить перед собою мету – досягнення адекватності. Адекватність – це вичерпна передача смислового змісту оригіналу і повна функціонально-стилістична відповідність йому. Безумовно, найвищою майстерністю перекладача вважають досягнення тотожності змісту оригіналу та перекладу [6, с. 62]. Вирішальну роль для перекладу відіграє той факт, що різні мови мають одиниці, які відрізняються в плані вираження, тобто за формою, але співпадають у плані змісту. Тобто, перекладом називається процес перетворення мовного твору однією мовою в мовний твір іншою мовою зі збереженням незмінного плану змісту. У разі міжмовних перетворень неминучі втрати, тобто наявна неповна передача значень у тексті оригіналу. Звідси випливає, що текст перекладу ніколи не може бути повним та абсолютним еквівалентом тексту оригіналу, завдання перекладача полягає в тому, щоб зробити цю еквівалентність найбільш повною, тобто намагатися зводити втрати до мінімуму [1, с. 10–11]. Під поняттям еквівалентності перекладу розуміють передачу в перекладі змісту оригіналу, який розглядається як сукупність інформації, що міститься в тексті, включаючи емотивні, стилістичні, образні, естетичні функції мовних одиниць. Отже, еквівалентність – поняття ширше, ніж «точність перекладу», під яким зазвичай розуміють лише збереження «предметно-логічного змісту» оригіналу.

Переклад безеквівалентної лексики – це частина великої і важливої проблеми передачі національної та історичної самобутності нації, яка сягає самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Безеквівалентна лексика належить до найменш вивчених лінгвістичних одиниць, а тому її переклад завжди становить неабияку складність [2, с. 106].

Переклад не може бути абсолютним аналогом оригіналу, тому головне завдання перекладача полягає у створенні тексту, максимально наближеному до оригіналу за семантикою, структурою та його потенційним впливом на реципієнта. У цьому випадку необхідно застосовувати перекладацькі трансформації. Цей процес пов'язаний з глибоким розумінням змісту тексту однією мовою і свободою володіння виразними засобами іншої мови. Безеквівалентна лексика наявна в кожній мові. М. Кочерган вважає, що безеквівалентна лексика переважно становить не більше 6-7 % загальної кількості активно вживаних слів [4, с. 171–172]. Кількість безеквівалентної лексики у тексті залежить від авторського стилю, змісту самого твору, часу його написання та багатьох інших факторів. При розгляді явища безеквівалентності мовознавці намагаються відмежувати його від інших, або, порівнюючи з поняттями «лакуна», «реалія», «фонова лексика», «екзотизм», «варваризм», «національно маркована лексика», «етнографізм», «локалізм» та ін., дати визначення поняттю «безеквівалентна лексика». Під час перекладу частіше за все видозмінюється не лише безеквівалентна лексика, а й оточуюче її речення. Це обумовлено наступними факторами: особливостями синтаксису мови перекладу, нормами сполучуваності слів у мові перекладу і контекстом, який виступає одним із найважливіших засобів перекладу, тому що він дуже часто уточнює значення реалії. В одному випадку перекладачеві доводиться додавати деякі слова, які необхідні для розуміння тексту, в інших – перекладач може упустити кількість слів для розуміння значення реалії.

Безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві культурам інших народів, виступає складовою образності тексту, створює емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з етнічним компонентом значення.

Критеріями виокремлення такої лексики можуть бути:

- 1) семантичний (за яким враховується значення слів);
- 2) граматичний (показовий насамперед щодо одиниць, які мають певні формальні показники);
- 3) функціонально-стилістичний (безеквівалентна лексика може виконувати в тексті функції створення національного колориту, інтимізації тощо, у композиції поетичного тексту безеквівалентна лексика стає своєрідною смисловою домінантою, впливає на зміст усього твору).

Переклад безеквівалентної лексики є важким, тому може виникнути повна неможливість знайти відповідне слово оригіналу, але це не означає, що вона не піддається перекладу. Це трапляється тоді, коли слово-оригінал означає місцеве явище, якому не існує відповідника у мові перекладу. Сюди можна віднести і неологізми. Наведемо приклади:

- *switchel* – напій з патоки і води;
- *tammany* – система підкупів у політичному житті США;
- *newshawker* – газетер;
- *newshound* – репортер [8].

Зустрічаються слова, які мають неповну відповідність у мові перекладу. Наприклад, англійські *hand* та *arm* українською означають просто – «рука» [8]. При цьому важливо вказати на фальшиву безеквівалентність, тобто вдавану відсутність еквівалентів в мові перекладу. Наприклад:

- *to turn over a new leaf* – розпочати нове життя;
- *to talk turkey* – говорити відверто (амер.);
- *monkey-business* – безглузда праця.

Різні дослідники пропонують різноманітні прийоми перекладу безеквівалентної лексики, включаючи той чи інший прийом передачі національно-маркованої мовної одиниці, не беручи до уваги інший. Найпоширенішими способами перекладу такої лексики є: 1) транслітерація та транскрипція – при транслітерації засобами перекладацької мови передається графічна форма слова початкової мови, а при транскрипції – його звукова форма. В даний час прийом транслітерації та транскрипції при перекладі використовується набагато рідше, ніж раніше; 2) калькування – передача іншомовної лексики за допомогою заміни її складових частин – морфем або слів їх прямими лексичними відповідниками в мові перекладу[2]; 3) описовий («роз'яснювальний») переклад – полягає у розкритті значення лексичної одиниці початкової мови за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки позначуваного явища даної лексичної одиниці (наприклад: *landslide* – перемога на виборах з великою перевагою голосів). Цей спосіб вважається досить громіздким і неекономічним. Часто перекладачі вдаються до поєднання двох прийомів – транскрипції або калькування та описового перекладу, даючи останній у виносці або в коментарі; 4) наближений переклад передбачає пошук найближчої за значенням відповідності в мові перекладу для лексичної одиниці вихідної мови. Такого роду приблизні еквіваленти лексичних одиниць можна назвати «аналогами»(наприклад: *know-how* – секрети виробництва). Застосовуючи в процесі перекладу «аналоги» потрібно мати на увазі, що в деяких випадках вони можуть створювати не цілком правильне уявлення про характер позначуваного ними предмета чи явища; 5) трансформаційний переклад передбачає перебудову синтаксичної структури речення, лексичні заміни з повною зміною значення вихідного слова або іншими словами, здійснення лексико-граматичної перекладацької трансформації (наприклад: *glimpse* – вживається у виразах *to have, to catch a glimpse of smth* [8]. Це дає можливість застосувати в перекладі дієслово і тим самим використовувати синтаксичну перебудову пропозиції.

На підставі представлених даних можна стверджувати, що наявність без еквівалентних одиниць не означає, що їх значення не може бути передано в перекладі або що вони переводяться з меншою точністю, ніж одиниці, які мають прямі відповідності. Справа в тому, що така лексика щоразу ставить перекладача перед проблемою вибору того чи іншого способу їх передачі. Вибір шляху перекладу даного виду лексики залежить від кількох передумов:

- 1) від характеру тексту;
- 2) від значимості лексики в контексті;
- 3) від характеру самої лексики, її місця в лексичних системах мови перекладу і вихідної мови;
- 4) від самих мов – їх словотворчих можливостей, літературної та мовної традиції;
- 5) від читачів перекладу (у порівнянні з читачем оригіналу).

Отже, беручи до уваги все вищезгадане, можна сформулювати наступне визначення поняття «безеквівалентна лексика» – це слова, що слугують для вираження понять, є відсутніми в іншій культурі та мові, слова, що відносяться до особливих культурних елементів, тобто до культурних елементів, що характерні лише для культури А і відсутні в культурі Б, а також слова, які не мають перекладу на іншу мову одним словом, не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать.

Основною проблемою перекладу безеквівалентної лексики залишається відсутність єдиної її класифікації, проте в основу всіх наявних класифікацій покладено предметний принцип. Тому безеквівалентна лексика вимагає творчого підходу і глибоких знань лінгвокраїнознавства при перекладі її на іншу мову.

Література:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, – 1975. – С. 240.
2. Бугулов И. Н. Особенности передачи слов-реалий в переводах англоязычной литературы развивающихся стран / И. Н. Бугулов, О. Ф. Шевченко. – К. – 1985.
3. Влахов С. Непереводимое в переводе. Реалии / С. Влахов, С. Флорин // Мастерство перевода – Москва : Сов.писатель, 1970. – С. 432–456.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / М. П. Кочерган. – К., 1999.
5. Возна М. О. Англійська мова для перекладачів і філологів / М. О. Возна. – Вінниця, 2006. – С. 337.
6. Зорівчак Р. П. Реалія та переклад / Р. П. Зорівчак. – Львів, 1989.
7. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. – К., 2002. – С. 204.
8. ABBYY Lingvo. – Режим доступу : <http://www.lingvo.ua/uk>

УДК 821.135.1

Наталія Яцків,

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

ІНТЕРМЕДІАЛЬНІСТЬ РОМАНУ БРАТІВ ГОНКУРІВ «МАНЕТТА САЛОМОН»

У статті досліджено інтермедіальність роману братів Гонкурів «Манетта Саломон», простежено взаємозв'язок літератури та живопису в епоху середини XIX століття, коли обидва види мистецтва шукали засобів оновлення. Типологія екфразистичних описів засвідчує, що письменники шукали вербальних засобів для вираження візуальних картин, як реальних, так і уявних. Терміни живопису насичують смислову структуру, вживаються як для означення живописних жанрів, так і власне літературних (ескіз, акварель, колаж). Численні ремінісценції на твори відомих художників, роздуми над естетичними пріоритетами, пошуки і фіксація нової техніки перетворюють роман на живописний, тобто живописні референції входять у вербальний текст імпліцитно, впливаючи на жанрову, композиційну структуру та витворюють неповторний живописний стиль, «артистичне письмо» Гонкурів.

Ключові слова: живопис, художник, колаж, екфраза, вербальний образ, візуальний образ.

INTERMEDIALITY OF THE GONCOURT BROTHERS' NOVEL «MANETTE SALOMON»

This article deals with the study on intermediality of the Goncourt brothers' novel «Manette Salomon», there is retraced a correlation between literature and art in the epoch of the mid-nineteenth century, when both kinds of art searched for the means of renewal. The Goncourt brothers created the novel about art, in which artworks were the subject of depiction. The